

Zoroastrismus

O S M Á
Č Á S T

Historický přehled

JOHN HINNELLS

Dějiny zoroastrismu začínají ve třetím tisíciletí před Kristem a jsou spojeny s Indoevropany. Kdesi na východě Evropy se kolem roku 3000 př. Kr. začala tato kmenová skupina dělit.

Některé kmeny putovaly na jih, aby se usadily v Řecku a v Římě, jiné šly na sever a zabydly Skandinávii, další vyrazily na východ do Persie (dnešní Írán) a do Indie. Kvůli tomuto společnému původu jsou jejich starověké jazyky podobné. Pro zoroastrismus je důležitá třetí skupina, která se usadila v Indii a v Persii. Badatelé ji označují jako „Indoíránce“; oni sami si říkají „Árijci“, tj. „vznešení“. Na východ putovali ve dvou hlavních vlnách: první skupina prošla kolem roku 2000 př. Kr. severní Persií, kde zanechala jen několik osadníků, zatímco většina šla dál do severozápadní Indie, kde postupně ovládla civilizaci údolí Indu; druhá vlna Indoíránců se usadila v Persii kolem roku 1500 př. Kr.

Přírodní mocnosti

Podloží zoroastrismu tvoří náboženská přesvědčení Indoíránců (stejně jako je starověké náboženství Židů podložím křesťanství). Indoíránci byli kočovníci, kteří pěšky putovali se svými stády od pastviny k pastvině. Nikde nezůstali tak dlouho, aby vybudovali chrámy.

Staří Indoíránci vyznávali náboženství horských vrcholů, chrámem jim byla nebeská báň a k rituálním obětem používali běžné ohniště. Jejich představitivostí vládl vítr a bouře, slunce a déšť. Bohové neměli lidskou podobu, byly to síly obklopující lidstvo.

Prorok Zoroaster

Pod jménem Zoroaster se Západ seznámil s prorokem starověké Persie, správněji nazývaným Zarathuštra. Jeho působení se obvykle kladlo do období kolem roku 600 př. Kr., ale jazykové doklady dnes mnoho badatelů přesvědčily o tom, že kázal již kolem roku 1200 př. Kr., což znamená, že žil v Persii v době, kdy se vynořovala z doby kamenné. Byl by tak prvním z velkých proroků světových náboženství.

Zarathuštrův život

Zarathuštra byl potomkem první vlny Indoíránců. Z jeho lidu se stali usedlí zemědělci, které ohrožovala

druhá vlna indoiránských osadníků. O jeho životě víme jen velmi málo. Byl to kněz (stojí za pozornost, že ze všech velkých proroků to byl jediný kněz), byl ženatý a měl několik dětí.

Ve třiceti letech zažil první z řady vidění, která ho přiměla kázat nové poselství. Jeho nauka byla zprvu odmítána a Zarathuštra byl vystaven pronásledování, díky němuž musel opustit domov. Trvalo deset let, než získal prvního konvertitu, svého bratrance. Jeho zvěst pak získala přízeň místního panovníka Vištasy a Zarathuštrovo náboženství se stalo oficiální naukou malého panství na severovýchodě Persie, kdesi v jižní části někdejšího Sovětského svazu (přesné místo neznáme). Během času se zoroastrismus rozšířil po celé Persii a stal se oficiálním náboženstvím státu, který byl 1000 let jednou z největších světových říší.

Zarathuštrova nauka

Pársové věří, že jejich proroka si Bůh vyvolil, aby mu předal jedinečné zjevení. Toto poselství tvoří sedmáct hymnů, *Gáth*. Je zřejmé, že prorok Zarathuštra kázal více, ale z jeho nauk se dochoval pouze tento fragment; pro snazší zapama-

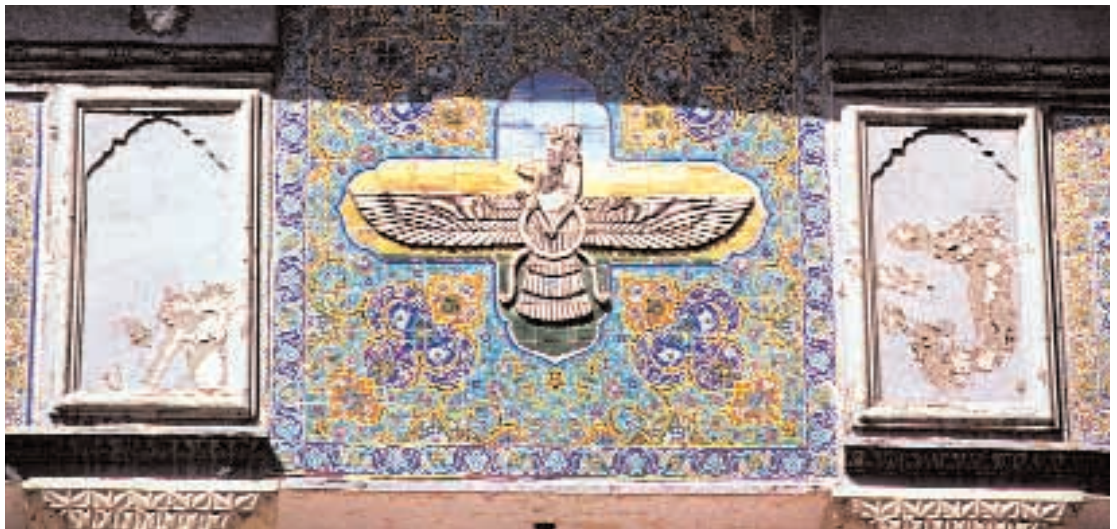
tování je veršovaný, neboť v oblasti nebylo v tomto období známo písmo. Zmíněné hymny dnes tvoří jádro hlavní části bohoslužby (*jasna*).

Velká volba

Patrně nejcharakterističtější rysem Zarathuštrovy nauky je důraz na osobní náboženství, snad inspirovaný Zarathuštrovým přesvědčením, že Bůh jej osobně povolal a že se mu osobně zjevil. Všichni muži a ženy (obě pohlaví mají v zoroastrismu stejné povinnosti) jsou osobně zodpovědní za volbu mezi dobrem a zlem. Na základě používání vlastní svobodné vůle budou posléze souzeni. Lidé, jejichž dobré myšlenky, slova a skutky převáží nad myšlenkami, slovy a skutky špatnými, půjdou bez ohledu na společenský status do nebe, zatímco ti, jejichž špatné myšlenky, slova a skutky převáží nad dobrými, se bez ohledu na své společenské postavení dostanou do pekla.

Stejný akcent je přítomen v symbolu, jež Zarathuštra svému náboženství zvolil. Pro Indoiránce byl symbolem kněžství posvátný provázek, který dodnes vidíme u indických bráhmánů. Zarathuštra

Reliéf boha Ahury Mazdy na fasádě budovy v iránském Teheránu.

z něj a z posvátné košile (z bílé bavlny) udělal symbolické brnění, které mají všichni věřící po svém zasvěcení nosit na připomínku nutnosti boje proti zlu.

Dobro a zlo

Zarathuštra učil, že Bůh je naprosto dobrý stvořitel všech věcí, slunce, měsíce a hvězd, duchovního a materiálního světa, lidí i zvířat. Moudrý Pán (Ahura Mazda) je štědrý vladař, přítel nejenom Zarathuštrův, nýbrž všech.

Ahura Mazda žádným způsobem nezodpovídá za to, co je ve světě zlé. To přichází od Ničivého ducha (Angra Mainju), který má násilnickou a ničivou povahu. Právě tento duch, jenž vládne v pekle, stvořil demony a od počátku stál proti Bohu. V zoroastrismu není „dábel“ padlým andělem, protože pak by byl dobrý stvořitel v posledku zodpovědný za zlo – což je pro pársy naprosto nepředstavitelné. Svět je bitevní pole, na kterém válčí síly dobra a zla. V této bitvě má lidstvo pomáhat Bohu.

Bůh také stvořil množství nebeských bytostí. Nejvýznamnější z nich jsou Nesmrtelní svatí (Ameša spenta), známí jako synové a dcery Boží. Jistým způsobem připomínají křesťanskou představu archandělů (podle některých badatelů jde o přímý vliv zoroastrismu na křesťanství). Ale stejně jako u indoíránských bohů je pro jejich přirozenost podstatná abstraktní dimenze. Dokládají to jejich jména: Dobré smýšlení (Vohu manah), Spravedlnost (Aša), Zbožnost (Ármaiti), Vláda (Kšatra), Plnost a Nesmrtelnost (Haurvatát a Ameretát). Nejsou to pouze nebeské bytosti, ale též ideály, o něž má spravedlivý člověk usilovat. Dobrým smýšlením, životem ve spravedlnosti a zbožnosti se lidé podílejí na Boží vládě a dosahují plnosti a nesmrtelnosti.

Každý z Nesmrtelných svatých ochraňuje jednu ze stvořených věcí (a zároveň je touto věcí představován), které společně vytvářejí dobré Boží stvoření: nebesa, vodu, zemi, rostliny, zvířata, člověka a oheň. Důležitých bohoslužeb se účastní zástupci všech těchto stvoření, a tudíž i Nesmrtelných svatých, čímž se symbolicky zpřítomňuje pozemský i nebeský svět.

Zarathuštra učil, že svět je ve své podstatě dobrý, ale v současnosti jej útoky zla zkazily. Prorok předvídal okamžik, kdy boj se zlem dosáhne vrcholu, dobro zvítězí a svět obnoví svou dokonalou podobu, kterou mu Bůh původně dal. Mrtví budou vzkříšeni a souzeni: hříšníci půjdou do pekla, spravedliví zůstanou navěky s Bohem.

Rozšíření zoroastrismu

Prvních 700 let po prorokově smrti zahaluje rouška tajemství. Nemáme žádné podklady pro rekonstrukci raných dějin zoroastrismu. Nejspíše se šířil perskou plošinou, zřejmě při přesunech jednotlivých kmenů a díky jejich vzájemným bojům. V západní Persii se v sedmém století př. Kr. dostali k moci Médové, ve století šestém Peršané. V této době měl zoroastrismus ve státě již značnou moc.

PERSKÁ ŘÍŠE

Persie vstupuje na scénu světa roku 559 př. Kr., kdy se v malém perském panství Anšan na jihozápadě země ujal trůnu král Kýros II. Starší. V roce 550 se zmocnil trůnu Médů a poté pohádkově bohatého Lydiova království ve vzdálené Anatolii (dnešní Turecko). Roku 539 se mu vzdala mocná Babylonská říše. Za dvacet let se z vládce nepatrného panství stal sultán tehdy největšího světového impéria.

„Ptám se Tě, můj Pane, kdo byl na počátku při stvoření otcem pravdy? Kdo určil dráhu Slunce a hvězd? ... Díky komu existuje rozbřesk, poledne a soumrak, které upomínají zbožného na jeho cestu? ... Kdo jde, moudrý Pane, stvořitelem dobré mysli...? Těmito otázkami se, moudrý Pane, snažím poznat Tebe jako stvořitele veškerenstva.“
Jasna 44, 3-5 a 7

Při obsazení Babylonu Kýros osvobodil Židy z vyhnanství. Biblická kniha Izajáš připisuje tento čin mocnému Božímu vedení; Bůh si prý Kýra vyvolil k provedení svých plánů. O žádném jiném cizím vladaři Bible nehovoří s takovým nadšením. Kýros si vysloužil znamenitou pověst svou tolerancí a spravedlností. Dynastie, jež vládla v Persii po něm, tyto ideály zachovávala. Celou oblastí také šířila zoroastrismus.

Za rozvoj zoroastrismu převážně zodpovídali mágové, kněžský klan, jenž zůstal v úřadě ve všech obdobích zoroastrovských dějin Persie. Mágové byli královskými kaplany, kteří cestovali se všemi důležitými delegacemi, ať už při vojenských nebo diplomatických misích. Žili též v mnoha perských osadách v různých částech říše. Když tedy Matoušovo evangelium hovořilo o mudrcích (mázích), kteří navštívili právě zrozeného Ježíše, čtenáři si velmi dobře uvědomovali význam této návštěvy. Pozdější křesťanská legenda, která z nich učinila krále, je ovšem mylná.

ALEXANDR „KAZISVĚT“

Achaimenovskou říši zničil Alexandr Veliký roku 331 př. Kr. V perských dějinách není „Alexandrem Velikým“, nýbrž „Alexandrem Prokletým“, poněvadž pozabíjel kněží a spálil královský palác v Persepoli. Alexandr tvrdil, že chce sjednotit perskou a řeckou kulturu, ale on i jeho nástupci, Seleukovci, byli považováni za vetřelce, kteří narušují perský život.

PARTHSKÁ ŘÍŠE

Skutečně perská dynastie zbavila Seleukovce v polovině druhého století př. Kr. moci. Panovníci této dynastie jsou kvůli Parthské říši, oblasti Íránu, ze které pocházeli, známi jako Parthové. Z tohoto odlehleho regionu nepřinesli rozvinuté technologie, takže na počátku své vlády převzali některé helénistické prvky, například typ mincí a architektonické slohy. Právě v parthském období se podnikly první kroky k sběru starověkých tradic a posvátné literatury, z něhož vznikla posvátná kniha zoroastrismu, *Avesta*.

Část reliéfu na velkém schodišti v Persepoli, hlavní královský palác perských vladařů; páté století před Kristem.

Parthové se u badatelů nedočkali pozornosti, kterou by si zasloužili; důvodem je zejména nedostatek archeologických a psaných pramenů. Parthové vládli Persii zhruba 400 let, přičemž jejich říše byla stejně velká jako říše jejich

Sásánovský panovník Šápúr I. přijímá vazalský slib od poražených římských císařů Filipa a Valeriána někdy v letech 241–272 po Kr. Stejně jako jejich parthští předchůdci vládli i sásánovští monarchové impériu, které se rozkládalo od Indie až k pobřeží Středozemního moře. Více než 1000 let byl zoroastrovský Írán největší mocností známého světa.

slavnějších achaimenovských předchůdců; v některých dobách sahala od severní Indie až po dnešní Turecko. Toto impérium bylo největší mocností, s nímž se musel vypořádat starý Řím. Parthové měli dobré vztahy s Izraelem; po nájezdu na Izrael v roce 40 př. Kr. sesadili nenáviděného Héróda I. Velikého a na jeho místo dosadili Žida. Římané se dva roky nato vrátili a Héródés se vrátil na trůn.

Je zajímavé zamyslet se nad tím, jak by vypadaly dějiny, kdyby byl Izrael za Ježíšových dob panstvím tolerantních Parthů namísto všeobecně nenáviděných Římanů. Zpravidla se přehlídí fakt, že v Ježíšových dobách Parthové učinili zoroastrismus nejmocnějším náboženstvím tehdy známého světa.

„CÍRKEV A STÁT“

V roce 224 po Kr. se vládce jihozápadní provincie Persie vzbouřil proti Parthům. Nová dynastie získala jméno po legendárním předkovi Sásánovi. Sásánovci vládli Persii do muslimské invaze v sedmém století. Zanechali za sebou krásné materiální památky

a množství spisů, což vytváří dojem, že šlo o nejskvělejší epochu v dějinách zoroastrovské Persie.

Důležitou autoritou byl velekněz, který významnou měrou určoval imperiální politiku. Poté, co Konstantin I. Veliký a jeho následovníci učinili z křesťanství oficiální náboženství Římské říše (čímž poskytli její jednotě náboženskou bázi), potřebovala také hlavní východní říše získat srovnatelnou jednotu. Zoroastrismus vždy zdůrazňoval spojení církve a státu; v sásánovských dobách se tato jednota plně rozvinula.

Islámský zábor

Arabské armády nového muslimského náboženství vstoupily do Persie v roce 633, pouhý rok po Mohamedově smrti. Zprvu jim šlo jen o kořist, ale s postupem času začaly usilovat o trvalý zábor. Muslimové si především chtěli vynutit oddanost islámu. Lidé, jejichž vyznání uznaly muslimské autority za „náboženství knihy“, tedy národy, které obdržely zjevení od Boha (především Židé a křesťané), teoreticky mohly i nadále vyznávat svoje náboženství, pouze platili zvláštní daň.

Postavení zoroastrismu jako náboženství knihy však bylo nejasné, a jakmile se nová světová říše etablovala, zoroastrismus byl ve své zemi stále ohroženější. Stoupenům zoroastrismu bylo upřeno vzdělání, podpora státu, rovnost před zákonem. Pársové se postupně museli stáhnout do skrytu pouštních vesnic. Zoroastrismus se tak začal spojovat s chudobou a zaostalostí.

PRONÁSLEDOVÁNÍ

Pársové jako utlačovaní chudí se často stávali obětmi útoků muslimských „hord“. Dokonce i ve dvacátém století, za vlády ochranné dynastie Pahlaví, byl ve vzdálených vesnicích, mimo dohled oficiálních

úřadů, běžný „boj proti nevěřícím“. Párs, který se vydal sám do muslimské čtvrti, musel počítat se slovním – a často i fyzickým – napadáním.

Pronásledování, potlačování, chudoba, nespravedlnost, izolace – s tím vším se zoroastrismus ve vlastní zemi potýká téměř 1400 let muslimské vlády. Je ohromnou vizitkou zoroastrovské odvahy, odhodlání a víry, že v dnešním Íránu nějací stoupenci zoroastrismu vůbec zbyli. Najdeme je především v Teheránu a ve vesnicích na pláni Yazd. Náboženství starověké Persie dnes v Íránu vyznává zhruba 25 000 lidí (ačkoli vládní čísla jsou daleko vyšší).

PÁRSOVÉ A ÍRÁNCI

Celkové množství pársů a Íránců na celém světě se odhaduje na 115 000. Hlavní základnou zoroastrismu – viděno v číslech – je Indie, kde jich žije kolem 65 000. (Tamní Íránci jsou ti, kteří kvůli rostoucímu náboženskému pronásledování během osmnáctého až dvacátého století opustili Írán.) V desátém století se malá skupina věřících vydala hledat novou zemi náboženské svobody: raději opustili Persii, než aby se vzdali náboženství svých předků. V Indii žili v míru a v bezpečí a během doby dokonce získali majetek a moc, jichž používají k podpoře a prosazování svých souvěrců v původní vlasti.

Věrouka

JOHN HINNELLS

Desáté století nebylo jen obdobím, kdy se „Otcové poutníci“ vydali do Indie; byla to rovněž doba literární aktivity perských pársů. Vzniklo množství textů, které měly podněcovat, inspirovat a instruovat věřící; byly psány jazykem známým jako jazyk pahlaví nebo středověká perština. Posvátná kniha *Avesta* byla psána jazykem, jemuž rozuměla jen hrstka vzdělaných kněží. Vznikly překlady, shrnutí a vysvětlení, a také apologie víry proti muslimským, křesťanským a hinduistickým naukám. Ačkoli pocházejí z devátého a desátého století, můžeme je považovat za konečné vyjádření tradičního zoroastrického myšlení. Tyto středověké perské texty kodifikují, vypracovávají a systematizují nauky samotného Zarathustry, od něhož pocházejí.

Stvoření

Ve středověkých perských textech vystupuje Bůh a „Dábel“, starověcí Ahura Mazda a Angra Mainju, pod jménem Óhrmazd a Ahriman. Óhrmazd dlí na výšinách v dokonalé dobrotě a ve světle, kdežto Ahriman je na věky v temné propasti. Poněvadž souboj mezi těmito dvěma duchy je nevyhnutelný, Óhrmazd stvořil nebeský a materiální svět, aby mu v boji pomohly. Nejprve stvořil nebeské bytosti, pak svět v čistě duchovní podobě, tedy neviditelný a nehmatatelný. Podle zoroastrismu není materiální svět zlý a narušený, je naopak viditelným a hmatatelným projevem duchovního stvoření. Je Božím stvořením, a tudíž dobrý.

Podstatné charakteristiky zla jsou násilí, chaos a vůle ničit. Když

„Pak jsem
si uvědomil,
že Ty,
Ahuro Mazdo,
jsi počátek
i konec ...“
Jasna 31, 8

Ahriman spatřil dobré Boží stvoření, pokusil se je zničit; postihl je bídou, utrpením, nemocí a smrtí. Žádné z těchto zel tudíž nepochází od Boha, ani nebylo součástí plánu Božího stvoření. Jsou to nepřirozené choroby, které způsobil zcela nezávislý „Dábel“ snažící se zničit dokonalost božského stvoření.

Stvořitelství mýtus vypravuje, že Ahriman pošpinil všechny části stvoření: uspořádaný svět byl stížen chaosem, kulatou plochou zemí otrávil tak, až vznikla údolí a hory, slunce vychýlil z jeho ideálního poledního postavení, oheň pošpinil kouřem, archetypálního člověka a býka utrpením a smrtí. Ahriman zdánlivě zvítězil. Pak se stal zázrak: umírající býk a člověk vydali sperma; z býčího semene vznikla kráva, z mužského rostlina, jejíž lupení dalo, utvořilo a oddělilo první lidský pár. V zoroastrismu jsou lidé a jejich prostředí doslova totéž.

Kosmický boj

Ahriman se pak snažil ze světa uniknout, ale zjistil, že je v něm polapen. V aréně světových dějin tak nyní probíhá kosmický boj mezi dobrem a zlem. První 3000 let po Ahrimanově výpadu byly síly poměrně vyrovnané; tato epocha se nazývá „obdobím směsi“ (tj. dobra a zla). Pak se narodil prorok Zarathuštra. Zjevení Božího náboženství zajistilo Ahrimanovu porážku. Od té doby je Ahriman přemožen. Vítězství však nepřichází náhle a neočekávaně jako zloděj v noci; je třeba dalších 3000 let boje, kdy se Ahriman zoufale snaží zničit vše dobré. Každých tisíc let se narodí jeden spasitel z panny, která přijala prorokovo semeno uchované v jezeře, kde se dívka koupala. Všichni jsou tedy prorokovými potomky. Každý z nich ničí část zlého stvoření, dokud třetí spa-

sitel nevzkřísí mrtvé a nenastane poslední soud. Lidstvo se pak na určitý čas dostane do nebe a do pekla, a pak se znovu vrátí na svět, aby prošlo řekou roztaveného kovu – poslední těžká zkouška před tím, než se v naprosté dokonalosti zabydlí u Óhrmazda.

Během těchto kataklyzmatických událostí nebeské síly naposledy svedou boj s démonickými mocnostmi, a nakonec je přemohou. Rztavený kov, který již srovnal hory a zaplnil údolí, čímž vrátil zemi její původní podobu, a který podrobil lidstvo poslední zkoušce, nakonec naplní i peklo. Ahriman tak bude na věky bezmocný. Óhrmazd se poprvé stane všemocným. Zlo bude vyhlazeno. V mýtu pak Země povstává k Měsíci, nebesa se k němu sklánějí – nic není sprovedeno ze světa. Pársové nehovoří o „konci světa“, poněvadž ten by byl koncem toho, co Bůh stvořil. Namísto toho hledí k „obnovení stvoření“, k době, kdy se nebesa a země spojí, aby vytvořily to nejlepší z obou světů.

Přirozenost a osud lidstva

Podle zoroastrismu člověk prochází dvěma soudy. Jeden přichází po smrti, kdy se jeho myšlenky, slova a skutky váží na vahách. Převáží-li dobro nad zlem, vlastní svědomí vede člověka přes Most rozlišování (Činvat) do nebe. Převáží-li zlo, svědomí jej vede k mostu Činvat, odkud člověk padá do propasti pekla. Druhý soud nastává po vzkříšení. Zatímco křesťanství nijak nevysvětluje víru v dvojí soud, zoroastrismus ano. Lidská přirozenost má dvě stránky, fyzickou a duchovní. Obě stvořil Bůh – a obě musí být souzeny, odměněny, nebo potrestány. První posmrtný soud se zjevně týká ducha, protože tělo zůstává na zemi. Peklo však v zoroastrismu není věčné. Účel trestu musí být

„Ano, existují dva základní duchové, dvojčata, která spolu soupeří. V myšlení, v řeči i v jednání jsou dvojí: dobrý a špatný ... Když se tyto dva duchové poprvé setkali, stvořili život a smrt a určili, že nejhorší způsob bytí je nakonec určen nepoctivcům, ale ten nejlepší čestným lidem ... Z těchto dvou duchů si horší zvolil, že skutečnými nejhorší věci. Nejštědřejší duch, ošacený nejtvrďšími kameny, si zvolil pravdu ...“
Jasna 30, 3-5

nápravný. Ať už věčnost definujeme jakkoli, jako věčně trvajícím nebo absolutním, věčné peklo nemůže být nápravným trestem. Pársové jsou přesvědčeni, že v pekle probíhá trest odpovídající provinění, takže krutý vládce, který týral nebo mořil svůj lid hladem, bude sám v pekle týrán a hladovět. Avšak při vzkříšení se všichni vrátí z nebe či pekla, aby proběhl druhý soud, tentokrát v těle; a znovu se vrátí do nebe nebo do pekla podle toho, zda mají být tělesně oceněni nebo napraveni.

Cílem je taková náprava člověka, jeho těla i duše, aby se mohl dokonale sjednotit s Bohem. Muži a ženy jsou Boží stvoření, spolupracovníci Boží, jejichž nejzazším osudem musí být spojení s Bohem. Za svého pozemského života mají naprosto svobodnou vůli jednat tak, jak si zvolí, pomáhat silám dobra nebo zla. Mohou žít v rozporu se svou přirozeností, ale z hlediska věčnosti ji nemohou změnit. Soudem, nebem a peklem jsou napravováni a získávají ocenění za podíl na velkém zápase mezi dobrem a zlem.

Tělo a duše

Hlavní povinností člověka je učinit své tělo domovem Nesmrtelných svatých. Jak jsme viděli, lidské životy má určovat dobré smýšlení Spravedlnosti a Zbožnosti zaměřené k Boží vládě, Plnosti a Nesmrtelnosti – nutno potlačovat takové demony, jakými jsou Násilí, Nenasytlost a Lež. Lidé by měli odrážet Božího štědrého tvůrčího ducha a odmítat negativní cestu.

Musejí při tom udržovat v rovnováze duchovní a materiální stránku své přirozenosti. Lidé mají náboženskou povinnost podporovat duchovní i materiální Boží stvoření. Člověk by se měl oženit či vdát a mít děti, rozšiřovat svá stáda a pěstít přirozené prostředí zemědělstvím. Celibát je hříšným vyhýbáním se této povinnosti. Na druhou stranu nesmíme zneužívat Boží dar sňatku smilností. V zoroastrismu je mnich stejně velký hříšník jako smilník – oba popírají Boží vůli. Podobně se člověk nemá postit, aby duch příliš nepřevážil nad tělem,

Ohňové svatyně

Od nejranějších dob stál ve středu zoroastrických rituálů a obětí oheň. Kočovníci využívali ke svým rituálům rodinné ohně, jejichž chrámem byla nebesa, nikoli lidské svatyně. Tyto svatyně zavedl achaimenovský monarcha Artaxerxés II. (405–359 př. Kr.), a sice nejspíše jako nápodobu babylonské praxe. Zavedl rovněž kult soch; tak velký rozchod s tradicí však neměl naději na úspěch. Namísto lidmi vyrobených soch pársové umístili do středu svých posvátných staveb Bohem stvořenou „ikonu“ ohně. Bohoslužba v ohňové svatyni je tedy pozdní fenomén zoroastrismu.

Neexistuje přesně daný čas bohoslužby ani předepsaný rituál. Laikům jde především

o osobní pouť. Před vstupem do svatyně se věřící umyjí a pomodlí, aby byli fyzicky i duchovně čistí. Samotná modlitebna je velmi prostá. Proti vstupním dveřím je svatyně oddělená zdi s dveřmi pro kněze a s okny, jimiž se mohou dívat věřící. Posvátný oheň hoří ve velké nádobě; jeho plameny někdy sahají až dva metry vysoko. Věřící obvykle přistupují ke dveřím svatyně, čelem se dotknou země, položí na zem dřevo jako oběť ohni a vezmou si špetku popela z lopatky, kterou tu zanechal kněz. Pak poodstoupí a v tichosti se modlí. Neexistuje sborová bohoslužba; každý člověk směřuje svou modlitbu přímo k Bohu.

Ohňové svatyně mají výjimečně vytríbený smysl pro posvátno. V modlitebně není žádná výzdoba, aby se pozornost

soustředila výlučně na oheň, živoucí obraz Boží; jak říkají pársové, „čistý plamen ohně symbolizuje toho, kdo je sám věčným světlem“. Nesmějí tu svítit žádná umělá světla, aby nekalila slávu výtvaru samotného Boha. Očekává se, že kněží vykonají mnoho významných „vyšších“ obřadů ve prospěch laiků, avšak zoroastrovskou povinností je především život dobrých myšlenek, slov a skutků; každodenní modlitby, provádění rituálů a osobní poutě do chrámu.

Dakhme-ye Zartoshi, známé též jako Věže mlčení v iránském Yazdu; zde nechávali pársové těla svých mrtvých napospas dravým ptákům.

a nemá být ani nenasytný, aby tělo nepřevážilo nad duší. Zdraví těla a duše je vzájemně provázané a měli bychom se o ně starat stejnou měrou.

Svět je dobré Boží stvoření. Člověk má náboženskou povinnost pečovat o ně a užívat si jeho plodů, poněvadž podle pársů „bída odhání božské“. Nenajdeme tu představu, že duchovní já je vězněm v cizím materiálním světě. Prakticky je to naopak: „Dábel“ je duchovní bytost lapená v jemu cizím dobrém světě. Duch štěstí proniká nejen zoroastriickou etiku, ale i jeho rituály (viz „Zoroastrismus: Rodina a společnost“).

Je-li zlo spojeno se smrtí a úpadkem materiálního světa, pak se lidé musejí vyhýbat styku s čímkoli, co těmto zlům prospívá. Na špinavých, hniijících a mrtvých věcech je přítomna smrt – a tudíž zlo. Uklízení domu, rituály spjaté se zrozením, sňatkem a smrtí, pravidla osobní hygieny – to vše se dotýká velkého kosmického zápasu mezi dobrem a zlem. Tímto způsobem se každý jedinec, Óhrmazdův spolupracovník, snaží vyhladit zlo a obnovit svět v Bohem stvořené dokonalosti.

Osobní zodpovědnost

Zoroastrismus je náboženství, které klade důraz na dobrého Boha, na dobré stvoření a na dobrotu lidstva. Jeho stoupenci je často označují za „dobré náboženství“. Nenajdeme tu nauku o původním hříchu ani o člověku, jenž zemřel, aby všechny spasil. Každý zodpovídá za svůj vlastní podíl na kosmickém boji a za svůj vlastní osud. Zoroastrismus je náboženství velké odhodlanosti – právě to mu snad pomohlo přežít tak dlouho, přes tisíciletí útlaku.

Rodina a společnost

KHOJESTE MISTREE

Pársové v Indii a Iráčané v Íránu tvoří nevýznamné menšiny. Malá komunita obvykle plodí svou vlastní společensko-náboženskou praxi, která do značné míry vyrůstá z odlišné etnicko-náboženské identity. V případě pársů, stoupenců jednoho z nejstarších světových vyznání, přísluší členství v komunitě – co se týče rasy – pouze dvěma skupinám: pársům a Iráčům. Etnikum je důležitým kritériem, takže zoroastrismus byl po celé své dějiny etnicky zaměřen a spjat s kulturním milieu starověkých Iráčů. V rodinném rámci pársové a Iráčci vždy žili v patrilineárním společensko-náboženském řádu, kde se autorita dědí pouze po meči.

Malá, uzavřená, dynamická

Ačkoli muži jsou vládnoucími patriarchy rodiny, v rámci rodinné struktury mají větší vliv a moc ženy. Nejenže jsou v dnešním světě vzdělané a ambiciózní; v mnohých případech soupeří se svými mužskými protějšky. Ve většině párských domů chodí ženy do práce a vychovávají děti. Matky projevují větší shovívavost vůči synům, kdežto k dcerám se chovají neúprosněji. I dospělé děti obvykle žijí se svými rodiči, dokud se nevdají nebo neožení, a někdy i déle.

U pársů a Iráčů jsou rodinné jednotky úzce provázané, lidé silně vnímají svou příslušnost k malému společenství, jelikož zabezpečení jedinečné náboženské identity komunity je pro pársy

svrchovaně důležité. Vědomí původu v malé komunitě dává průměrnému párskému nebo íránskému pársové podnět k úsilí, aby v životě vynikl a uspěl, ačkoli mu většina společnosti na cestě k ekonomickému úspěchu klade překážky. Zoroastrovští pársové a Iráčané mají komunní sociální organizace známé jako Punčajet nebo Andžuman, které působí jako vrcholné orgány, pokud jde o podporu členů společenství; často poskytují dotované ubytování a finančně podporují vzdělávání a zdravotní péči, snaží se zmírňovat chudobu. Sociální systém v rámci párských a íránských zoroastrovských komunit je prvotřídní, zejména díky dlouhou dobu budovaným fondům. Nejenže jsou pársové podněcováni k poctivému výdělku, ale ukládá se jim povinnost velkorysých darů. Dobročinnost je ústřední zásada víry a má klíčový význam pro budoucí blaho duše.

Téměř všichni pársové jsou gramotní a téměř sedmdesát procent pársů vystudovalo vysokou školu. Jestliže ekonomický barometr zoroastrovské komunity v Indii vykazuje pozitivní hodnoty, v Íránu podobný ekonomický standard nenajdeme. Na rozdíl od pársů neměli íránské pársové rovnocennou příležitost studovat a vyniknout ve svých profesích. Celkový stav společenství je ovšem dobrý, studijní výsledky působivé a chvályhodné.

Úloha pársy

Zoroastrismus je vírou „tohoto světa“, podle níž máme šířit štěstí a harmonii tím, že budeme vnitřně šťastní. Zoroastrismus se zříká klášterů, pústu, celibátu, asketismu a všech forem popírání, které ovlivňují hmotné blaho člověka. Duchovnosti dosáhneme

přijímáním všeho, co je na tomto světě dobré a prospěšné; tento svět není překážkou nebo vězením duše. Pársové mají prosazovat pravdu a bojovat proti lži, protože prorok Zarathuštra přislíbil, že etickým uvědoměním toho, co je spravedlivé a správné, duše dosáhne místa v domě zpěvu (nebe); pokud duše svou svobodnou vůlí a volbou naopak povede člověka neetickou cestou špatnosti a nesprávnosti, spadne do domu temnoty (peklo). Člověk je strůjcem vlastního osudu a úloha pársy spočívá v prosazování radostného, světlem naplněného světa Ahury Mazdy (Pána moudrosti) a v odmítání temného světa Angra Mainju (zlého ducha).

Předávání víry

Z náboženského hlediska je pro blaho společenství zásadně důležité spolehlivé předávání přesvědčení a praktik víry. Menšinová komunita potřebuje zakotvit v silném náboženském rámci; proto se pársové před tisícem let (roku 963) rozhodli opustit Írán a vypluli k teplým indickým pobřežím, aby ochránili své náboženství, kulturu a způsob života. Kdyby staří párští osadníci připustili ve svých náboženských přesvědčeních a praktikách být i jen nejmenší flexibilitu, pak by dnes ze zoroastrismu zbylo jen velmi málo. Bohaté náboženské dědictví, které párští a iránské pársové dokázali zachovat a v některých případech dokonce posílit, umožnilo, aby si společenství udrželo silnou náboženskou přítomnost a identitu nedotčenu. Zjevně je velmi cenné zachovávat časem prověřené tradice víry. Pokud pársové ukázali flexibilitu, ať už v případě sňatku nebo ve změnách rituálních praktik, přineslo to neblahé důsledky.

Postupem času ochabovalo vědomí náboženské identity, a v některých případech dokonce vymizelo pozvolným procesem společensko-náboženského přizpůsobování se hostitelské kultuře.

Důležitost osobní čistoty

V jádru zoroastrovského hodnotového systému spočívá dualismus, který je uvědoměním, že lež nikdy nemůže být dobrá a že to, co je vnitřně dobré, se nikdy nemůže proměnit v lež. Od raného věku se zoroastrovské dítě učí chápat tuto skutečnost a vštěpovat si do mysli zákony čistoty. Dítě například nemá chodit naboso, poněvadž špína je projevem zla. Ortodoxní párs nikdy nebude pít z neumyté sklenice nebo jíst přiborem někoho jiného, protože jsou rituálně nečisté. Podobně se ortodoxní párs nebude koupat ve vaně, protože taková koupel je válením se ve vlastní špíně. Pořádek je součástí světa Óhrmazda (či Ahury Mazdy), chaos je chorobou způsobenou Ahrimanem (Angra Mainju). Zákony čistoty se samozřejmě týkají veškeré tělesné čistoty a všeho, co se jí protiví, ať je to krvácející rána nebo menstruace; oba stavy jsou z rituálního hlediska nečisté. Za takové situace proto žádný nábožensky cítící párs nevstoupí do ohňové svatyně, nedotkne se modlitební knížky a ani nezapálí olejovou lampu k náboženským účelům.

V tradiční zoroastrovské domácnosti je vymezeno místo s modlitebním stolkem, na kterém neustále hoří olejová lampa. Na tomto stolku též leží modlitební knížka a kadidlo spolu s fotografií nebo fotografiemi zesnulých. Místa se nesmějí dotknout žádní nevěřící, aby si udrželo náboženskou svatost. Jelikož vůně je

součástí světa Ahury Mazdy, párs prochází dvakrát denně, ráno a večer, všemi místnostmi se zapáleným kadidlem, aby tu zůstala vůně kadidla jako symbol denního požehnání. Rituální předpisy se týkají také stříhání nehtů a vlasů. Nehty se obvykle zkracují v koupelně a splachují se do záchodu; podobně probíhá stříhání vlasů. Po ostříhání nehtů či vlasů se párs osprchuje, aby byl v harmonii se světem Ahury Mazdy.

Tři úrovně rituální čistoty

Existují tři úrovně rituální čistoty a tři postupy rituálního očištění.

- Prvního stupně se dosahuje odvázním a opětovným přivázáním posvátného provázku (*kušti*) pětkrát denně s náležitou modlitbou.
- Dalším stupněm je obřad *nahn*. Párs se rituálně očišťuje speciální koupelí pod přímým vedením vysvěceného kněze, který si od koupele zachovává bezpečnou vzdálenost. Součástí *nahn* je sežvýkání tří lístků granátových jablek, která dávají člověku duchovní nesmrtnost, trojí usrknutí posvátné úlitby (*nirang*) očišťující tělo i duši, a konečně speciální koupel. Tělo se potřetí posvátnou úlitbou a očistí se vodou. Během obřadu kněz odříkává modlitbu. *Nahn* se provádí před iniciací, před sňatkem, čtyřicet dní po porodu nebo pokud se laik dotkl mrtvolky.
- Nejvyšší stupeň čistoty zaručuje obřad *barešnum*, jenž po dobu devíti dní a nocí podstupuje kněz v prostorách ohňové svatyně za přísného dohledu kněží, kteří jsou sami na vysokém stupni rituální čistoty.

Přechodové rituály

Hlavní přechodový rituál je obřad *navjote*, při kterém kněz zasvěcuje sedmi až devítileté dítě do zoroastrovské víry. Dítě dostává bílou bavlněnou košili (*šudre*) a posvátný trubkovitý provázek utkaný z jehněčí vlny (*kušti*). Za náležitých modliteb si jej třikrát obtočí kolem pasu a uváže dvěma uzly, jedním vepředu, druhým na zádech. Posvátný *šudre* a *kušti* nosí párs po celý život: jejich nošení dává člověku jedinečnou identitu a také jistou úroveň duchovní ochrany ve fyzickém světě.

Sňatek je řádný čin, ze kterého se raduje a těší sama země. Všichni pársové, včetně kléru, se mají oženit. Zarathuštra radí nevěstě i ženichovi, aby se „sňatek zakládal na pravdě, aby přinášel prospěch oběma“ (*Jasna* 53.5). Svatební pouto je jak smlouvou, tak svátostí, která při zoroastrovském svatebním rituálu svádí dohromady pár jak ve fyzickém, tak v duchovním světě. Svatební požehnání pronášejí dva kněží, kteří žádají Ahura Mazdu, aby dal páru syny a vnuky a množství příležitostí rozvíjet pevná přátelská pouta. Kněží rovněž vyzývají pár, aby udržoval a naplňoval praxi zoroastrovského náboženství založeného na spravedlivém životě, a tak usiloval o duchovní štěstí. Při formálním završení svatebního požehnání si nevěsta a ženich vyměňují prsteny.

Poslední přechodový rituál je pohřební obřad, který má poskytnout duši v jejím novém prostředí útěchu a pohodlí. Zoroastrismus chápe smrt jako dočasné vítězství zla, a proto pársové v Indii obvykle nepohřbívají své zesnulé žehem ani do země nebo do vody – všechny tyto postupy nesou poskvrnu, a tudíž

„Tělo je pustošeno utrpením a smrtí, nikoli Stvořitelem, jehož vůle je dobrá a který tělo ochraňuje a zachovává.“

Shkand-gumanig Vizar 8, 64

zlo, což je z teologického hlediska nepřijatelné. Těla se vystavují nahá v *dakhmě*, kamenné kruhové věži otevřené nebesům; *dakhma* je známá jako „věž mlčení“. Okusují je ptáci. Pod slunečními paprsky kostry přirozeně vysychají. Profesionální sběrači kostí pak s úctou posbírají ostatky a vloží je kruhové jámy ve středu věže, kde se po čase změň v prach, protože jámu lemuje vrstva přírodního vápence a surové sody. Tam, kde tradiční *dakhmy* nejsou nebo se nepoužívají, mohou pársové své mrtvé pohřbít jiným způsobem.

Říká se, že pársova duše je souzena na úsvitu čtvrtého rána.

vzkříšení. Posmrtné obřady za duši zesnulého jsou velmi důležité, jelikož rituály a doprovodné modlitby dávají duši v jejím novém duchovním prostředí útěchu a pohodlí. V zoroastrismu jsou to živí, kdo každý měsíc ochraňuje duše svých příbuzných a drahých speciálními obřady, přičemž před koncem zoroastrovského roku kněží konají desetidenní rituály. Obřady za mrtvé by měly probíhat přinejmenším jednu generaci, tedy dvacet až třicet let.

Rituál *jasna* vyvolává panteon duchovních bytostí známých jako *jazatas*. Během liturgie se čte 72 kapitol *Jasny* a jazatové se

Párští kněží pomáhají děvčeti a chlapci při navjote, rituálním uvazování posvátného provázku, *kuští*, kolem pasu.

Na základě toho, jaký život se rozhodla vést, se jí buď dostává odměny (pokud za pozemského pobytu převážily dobré myšlenky, slova a skutky nad špatnými), nebo (platí-li opak) duše vykazuje sebe samu svými pozemskými zločiny do pekla, kde zůstává do skonání věků, kdy nastane poslední

vyzývají k boji proti silám temnoty. Činí se tak na ochranu fyzického a duchovního světa; jde o připomínku většího kosmického boje mezi silami dobra a zla a oslavu slibovaného vítězství Ahury Mazdy. Při rituálu se světlí posvátný chléb a provádí se úlitba.

Poskvrna – dílo zla

Jestliže s Ahurou Mazdou je vnitřně spojena čistota, pak nečistota je dočasným vítězstvím Ahrimana (zlého ducha) ve fyzickém světě. Podle klasické tradice je poskvrna dílo zla, které se dotýká všech sedmi výtvorů Ahury Mazdy: nebe, vod, země, rostlin, zvířat, člověka a ohně. Podle zoroastrovského stvořitelského mýtu Ahriman probodl nebe, poskvrnil zemi, zabil rostliny, zvířata a člověka a nakonec stvořil kouř, čímž poskvrnil sedmý výtvor, oheň. Pársové se učí svědomitosti a zodpovědnosti vůči všem sedmi výtvorům Ahury Mazdy. V očích pársů je všem těmto stvořením vlastní život a ztělesňují Ahura Mazdu ve fyzickém světě. Pársové proto oslavují narozeniny všech sedmi stvoření.

Vnímavost vůči přírodě, kterou moderní lidé nazývají ekologie, tedy pársové znají již tisíce let. Pársové se proto nepodílejí na bezohledném ničení přírody; ani si z doktrinárních důvodů nesmějí dopřát nadbytku (nebo naopak nedostatku), které jsou lákadlem a lstí zlého ducha. Pársové se kromě toho nemohou účastnit žádných rituálů ani přijímat jídlo posvěcené jinou náboženskou tradicí. Párs se nesmí oddávat žádné jiné víře, poněvadž přísahal, že bude sledovat Moudrost výlučně naukami proroka Zarathuštry (*Av. Mazdajasno ahmi mazdajasno Zarathuštriš*).

Závěrem lze říci, že párs vyrůstá v rámci rodiny v hodnotovém systému, jenž se do značné míry zakládá na předpisech a praktikách víry. Paradigma „dobrého života“ patří k cestě pravdy stejně jako blahobytný život na základě poctivě nabytého bohatství; vytváření blahobytu je velká zoroastrovská ctnost. Bohatství

ovšem musejí sdílet bližní, takže pro zoroastrismus má velký význam dobročinnost. Duše získá velké zásluhy pro příští život, bude-li v tomto světě konat skutky lásky. Vyznavači zoroastrismu usilují o harmonické spojení fyzického a duchovního světa úsilím o seberealizaci. Plodí správné myšlenky, slova a skutky, a vnášejí tak do světa štěstí (*ušta*), což je základ Zarathuštrovy vize a zjevení.

„Je velkorysý,
bere ze svého
a dává dobrým
lidem ...
z laskavosti
své duše.“

Denkard Bk VI, E 6

Jsem párs

FIROZA PUNTHAKEY MISTREE

Narodila jsem se v pákistánském Karáči. Zoroastrovská komunita pársů tu přežila jako malá, ale významná menšina. Pocházím z kněžské rodiny, jejíž rodokmen sahá třicet tři generací zpět: od dětství jsem vyrůstala v prostředí strukturovaném základními principy a praktikami víry. Mé nejranější vzpomínky se týkají návštěv ohňových svatyní, zpěvů sborových modliteb a každoměsíčních obřadů na památku mrtvých. Pravidelné byly iniciační obřady, díkůvzdání a svatební obřady. Ačkoli jsem příliš nerozuměla významu rituálů, vyrůstala jsem v tradiční rodině, pro kterou byl rituál způsobem života.

První náboženská ponaučení jsem získala od svého otce, který byl jako hluboce věřící člověk přesvědčen o tom, že by jeho děti měly vyrůst v zbožné pársy dbající každodenní náboženské praxe. V dětství mne fascinoval libozvučný šum modliteb přednášených kněžími, jejich tajuplné rituální chování, tanec plamenů posvátného ohně a vůně kadidla a rituálního jídla připravovaného pro duchy mrtvých.

Modlitební stolek naší rodiny stál v odděleném koutě domu a pokrývaly jej obrázky mých prarodičů a blízkých příbuzných, kteří již zemřeli. Můj otec se tu každé ráno a večer modlil. Vždy tu stál pohárek s vodou nebo mlékem, čerstvé květiny, olejová lampa a malá urna plněná kousky rozpáleného uhlí, santalu a kadidla. Za úsvitu a při západu slunce jsme s rozpálenou urnou procházeli celý dům a členové domácnosti vzdávali úctu ohni, který byl vlastně ohněm domu.

Jelikož jsem vyrůstala v tradiční rodině, musela jsem se řídit přesnými předpisy a rituály, jak správně dělat běžné věci. Například nehty jsem si mohla stříhat jedině v koupelně. Ostříhané nehty se pečlivě odložily na noviny a spláchly do záchodu. Museli jsme se ujistit, že žádný z nich nepadl na podlahu, protože by to poskvrnilo dům. Podobné předpisy se týkaly stříhání vlasů. Nikdy jsme se nestříhali doma. Hned po ostříhání jsme musela jít domů na takzvanou „koupel hlavy“, eufemistické označení celkového umytí, k němuž patřilo i mytí vlasů. Teprve po takové koupeli jsem se mohla dotknout věcí v domácnosti, protože jsem se rituálně očistila. Vše, co jsem měla na sobě při stříhání, se muselo umýt.

Jelikož jsem ještě před iniciačním obřadem ztratila prarodiče z obou stran, rodiče mě poslali k našemu *panthakovi* (ekvivalent farního kněze), abych se mechanickým opakováním naučila modlitby nezbytné k iniciaci. Každou sobotu a neděli jsem – s modlitební čepicí a modlitební knížkou v ruce a s dlouhým provázekem k náviku rituálního rozvazování a uvazování posvátného provázku – spolu se svým bratrem kráčela ke knězi, abych se učila modlitbám ve svatých jazycích avesta a pahlaví. Učila jsem se neustálým opakováním a zpětně žasnu nad tím, jak

rychle a snadno se můj dětský jazýček naučil těmto velmi starým jazykům.

Iniciační obřad se nekonal v mém rodném Karáči. Rodiče nás s bratrem vzali přes hranice do Indie do nejposvátnější ohňové svatyně známé jako Iranšah v prašném městečku Udwarda zhruba 110 kilometrů severně od Bombaje na západním pobřeží Gudžarátu. Ve svatyni Iranšah hoří oheň nepřetržitě již přes tisíc let a můj otec měl silný pocit, že bychom měli získat požehnání právě od tohoto velkého ohně. Kněz nás tu opět učil našim modlitbám a také nám vyprávěl o legendárních poutích válečníků Rustoma a jeho syna Sohraba. Tyto příběhy odvahy, síly a pravdy ze *Šahname*, *Knihy králů*, měly být přípravou do života po nanejvýš důležitém iniciačním obřadu.

Iniciace znamená rituální očistu, o které mezi sebou přátelé často diskutují. Byla to skutečně býčí moč? Nebo to byla božská úlitba, jak nám to vysvětlovali naše rodiče? Ať už tomu bylo jakkoli, všichni jsme při obřadu usrkli úlitbu a nikomu z nás to neuškodilo. Po iniciaci jsem předstoupila před posvátný oheň, abych od něj získala požehnání, a zúčastnila jsem se rituálu založení ohně, abych uctila své zasvěcení. Tyto zkušenosti mám jako náboženské ikony vymalované v duši a v pozdějších dobách jsem z nich mohla čerpat.

Poslední deset dní roku, před příchodem Nového roku, se všichni pársové z Karáči každé ráno scházeli ke sborovým modlitbám na památku duší a duchů mrtvých. Přítomnost nás dětí byla povinná. Musely jsme brzy ráno vstát, rychle se umýt, obléknout si své „chrámové šaty“, které se ukládaly odděleně od běžného oblečení, abychom byly před sedmou ráno v komunní hale ke sborovým modlitbám. Spolu s ostatními jsme zpívaly verše z *Gáth*, které se pak v gujaratštině komentovaly. Následovala patnáctiminutová přednáška v angličtině o některém ohledu náboženství a jeho dějin. Během těchto deseti dnů jsme každé ráno chodili do ohňového chrámu, jehož prostory byly speciálně vyzdobeny: na stolicích stály květiny v zářících stříbrných vázách, oheň plál ve velké urně, kněží se modlili a na každém stolku hořela olejová lampa. Řekli mi pouze, že duše a duchové mrtvých sestoupili na zem, aby okusili posvěcené jídlo, potěšili se vůní a vyslechli modlitby žijících. Duchové prý za to požehnají příštím roku. Působilo to na mne jako úžasný systém vzájemnosti, jenž nám zajistí zdraví a prosperitu z duchovního světa. Když jsem byla ještě dítě, měla pro mne tato požehnání velký význam. Rituálně vysvěcené jídlo jsme si odnesli domů a jedli je pouze se pársové.

Novoroční den byl plný radosti. Přinesl nové šaty, dárky a speciální snídaní. Překlady dveří zdobily věnce. Vstali jsme brzy, abychom ozdobili práh kresbami křídou. Všude byly květiny. Členové rodiny a příbuzní přišli na oběd nebo na večeři. Den ovšem začínal návštěvou ohňové svatyně; pohled na ohromné plameny posvátného ohně, ve kterém hořely stovky kusů santalového dřeva obětované

zástupy pársů přicházejících do chrámu v novoroční den, byl úžasný.

Sňatek s Khojeste Mistreem, proslulým náboženským učencem našeho společenství, znamenal v mém životě obrat. Má zoroastrovská víra, která dosud byla čistě pocitovou zkušeností rituálů a tradic, získala nový význam, jakmile jsem lépe pochopila své náboženské kořeny a kulturu. Můj manžel mne uvedl do teologie a filosofie víry a duchovně mě cvičil. Pod tímto vedením jsem získala hlubokou vášeň pro Írán, starověký domov zoroastrismu.

Tradice a svědomitá náboženská praxe se stává způsobem života. A tak stejně jako má matka oslavovala narozeniny vody nebo den stvoření ohně či svátek Měsíce v novu, když jsem byla malá, tak i já pokračuji ve své domácnosti v této tradici. Takové dny jsou pro rodinu významné a všechny své činnosti směřujeme k tomu, abychom si získali přízeň božstva dne; součástí oslavy je také vaření speciálního jídla.

Ačkoli se obě mé děti narodily ve Spojených Státech, prošla jsem všemi rituály spjatými s těhotenstvím. Když jsem se o několik měsíců později vrátila do Indie, jako první jsme podnikli speciální očištnou koupel, abychom znovu ustavili svou rituální čistotu. Teprve poté jsme mohli navštívit chrám ohně. Bylo by pro nás nepředstavitelné učinit jinak.

Naše děti vyrostly v prostředí, ve kterém stojí na prvním místě rituální praxe víry a pochopení náboženství. Následují způsob života pársijského zoroastrismu: vždy si oblékají posvátnou košili a provázek a aktivně se podílejí na náboženských událostech a svátcích. Díky tomu jsou hrdé na své náboženství a pevně zakotvily ve společenství. Například nebylo těžké zasvětit dceru do praktičtější a jednodušší podoby zoroastrovského přístupu k menstruaci – nesmí se dotýkat ničeho svatého a posvátného, musí v tomto období nosit jinou posvátnou košili a provázek a na konci cyklu provést „koupel hlavy“. Tak jsem ve svých dětech zasedla myšlenku, aby žily a jednaly v souladu s vůlí Ahury Mazdy, protože odklon z této cesty vede do záhuby.

Pro život naší rodiny má víra ústřední význam a rituální praktiky skýtají v tomto nejistém světě bezpečí. Když zemřela má matka, cítila jsem na začátku pohřebního rituálu nesmírný žal. Bylo to, jako by člověk přenechal péči o duši nějaké vyšší moci. Cítila jsem útěchu v tom, že provádíme rituál tak přísně a precizně, jak jen to bylo možné, jako bychom jednali podle nesmírně starého životního vzorce. Se svou rodinou, včetně dětí, jsem strávila čtyři dny v komplexu Věže mlčení, daleko od vnějšího světa, což nám rovněž pomohlo vyrovnat se se ztrátou matky.

V dnešním světě je společenství i náboženství neustále vystaveno silnému tlaku, aby se změnilo; a v tomto prostředí my párové jako lidé zakořenění ve starověkých praktikách bojujeme za udržení starého způsobu života. Proto se v životě snažím předávat pochopení víry mladým pársům po celém

Jedna ze zoroastrovských svatyní v Yazdu.

světě. Čtyři hodiny týdně učím teologii a rituální praxi pársijské školáky. Jednou za týden také učím dospělé o dějinách starověkého Íránu.

Nejduchovnější zkušenost jsem zažila při návštěvě zoroastrovské pevnosti v Yazdu v Íránu. V Íránu se zoroastrismus praktikuje odlišným způsobem. Posvátné je téměř vše stvořené: velké cypřiše, posvátné prameny, staří muži a ženy znalí minulosti, malé chrámové ohně skryté v nenápadných stavbách z bláta, ve kterých neustále žhnou plameny tak ostré, že vám jejich záře okamžitě zaplní srdce. Všechny tyto zkušenosti mne přenesly do jiného světa. Chrámy ohně, skryté hluboko v horách a zasvěcené členům rodiny posledního zoroastrovského krále, pro mě znamenaly naději a víru v obnovu. Poutě k posvátných svatyním a ohňům pláně Yazd mne spojily s minulostí, a ačkoli my párové jsme lidé bez národa, při návštěvě Íránu jsem skutečně cítila, že jsem v zemi svých předků, kde vládli naši králové, kde náš lid kdysi žil a kráčel po zemi, a kde to všechno dávno, dávno začalo.

Zoroastrismus v moderním světě

KHOJESTE MISTREE

S příchodem Britů do Indie byli pársové trvale vystaveni západnímu světónázoru, kultuře a metodologii, což vedlo k výrazným názorovým změnám zejména v náboženských otázkách. Ze všech indických společností se Indové jako první otevřeli západnímu vzdělání. Znamená to, že byli vystaveni anglickému hodnotovému systému založenému na západní etice s jejími křesťanskými kořeny. V roce 1829 přišel do Indie reverend John Wilson s jediným cílem: obrátit na víru „domorodce“, a to včetně pársů. Wilson zpochybňoval důležitost dualismu, zákonů čistoty a význam zoroastrovského „stvořitelského mýtu“. Zasel též semě pochybností, pokud jde o roli a význam náboženských rituálů; pocházel totiž z anglikánské církve, nikoli z římského katolicismu, kde se rituály slaví s větší okázalostí a majestátem. Západní vzdělání začalo zapouštět kořeny zejména v sekulární sféře. Pársové si rychle osvojili britský způsob života, čímž se zbavili izolovaného životního stylu, jímž po staletí žili. Byla to změna nezbytná, měli-li vést obchody a uzavírat obchodní smlouvy s britskými vladaři a s ostatními zahraničními obchodníky.

Příchod obchodu a oslabování víry

Dokud Britové nepřišli do Indie, uměla číst a psát pouze kněžská třída, takže klér představoval přiro-

zené vedení společnosti. V osmáctém století mnoho párských rodin ohromně zbohatlo prostřednictvím obchodování, stavění lodí, zakládání přádelen bavlny, obchodu s bavlnou, půjčování peněz a také jako jednatelé pro britskou vládu. V devatenáctém století vznikly profesní třídy podnikatelů, obchodníků, lékařů, právníků, inženýrů a účetních, což mělo za následek posun v rovnováze moci mezi klérem a laiky. Klér, jenž nebyl schopen udržet krok s dobovými proměnami, se dostal na okraj zejména poté, co v Indii zapustil kořeny proces industrializace, a komunní vedení se přesunulo k bohaté třídě obchodníků. Tito obchodníci postavili mnoho chrámů a stali se hlavními zaměstnavateli kněží. Coby opatrovníci ohňových chrámů si přisvojili dohled nad duchovními a společenskými záležitostmi a svou nově získanou mocí dokázali ovládat celé společnosti.

Náboženské a společenské změny

Tato změna společenské a ekonomické základny vedla k tomu, že laikové odmítli duchovní autoritu kněží, a že se odsouvala náboženská nařízení jakožto pro novou dobu irelevantní. Na pobřeží Indie dorazil věk rozumu a pársové začali zpochybňovat potřebu a účinnost složitých náboženských rituálů; ve vznikající Indii měly být věda a její aplikace „novými chrámy“ budoucnosti. Zoroastrovští kněží bohužel nebyli náležitě vycvičení, aby dokázali přesvědčivě a rozumně zodpovědět otázky stále vzdělanějších laiků. Nedokázali racionálně vysvětlit přesvědčení, praktiky a obyčeje víry.

Dobré vzdělání v devatenáctém a na počátku dvacátého století vyžadovalo, aby mladí pársští muži